

Srurătorul

REVISTA LITERARA SI ARTISTICA

SUMARUL:

<i>E. Lovinescu.</i>	Opere locale, Opere universale
<i>G. Rotică</i>	Cu inima cuminte
<i>D. Nanu.</i>	Alexandru Vlahuță
<i>A. Dominic</i>	Toamna
<i>I. Petrovici</i>	Mihail Dragomirescu
<i>Iser-Sol</i>	Christ
<i>Maiorul Gh. Brăescu.</i>	Legea progresului
<i>Liviu Marian</i>	Sonet
<i>Martensia Papadat-Bengescu</i>	Fluturile
<i>Victor Eftimiu</i>	Alexandru Vlahuță

CRONICI:

- L. Rebreanu* Comedia inimii ; Insemnări (Vasile Toneanu, Brin Ardeal). Bibliografie.

Editura ALCALAY & Co.

UN LEU

APARE SĂPTĂMĂNAL

SBUKATORUL

REVISTA SĂPTĂMĂNALĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

COLABORATORI :

Zaharia Bărsan, Al. Cazaban, G. Cair, Radu Cosmin, Maria Cunțan, N. Davidescu, V. Demetrius, I. Dragoslav, Victor Eftimiu, Elena Farago, Ion Sân Giorgiu, Ion Al. George, Otilia Ghibu, I. Gorun, G. Gregorian, E. Lovinescu, M. Lungeanu, Virgiliu Moscovici, A. Moșoiu, Constanța Marino-Moscu, R. Măndru, Liviu Marian, Claudia Mișlian, Corneliu Moldovanu, D. Nanu, Maria Pamfile, Hortensia Papadat-Bengescu, Dragoș Protopopescu, I. Petrovici, Al. Rally, L. Rebreanu, Eugen Reigis, Marcel N. Romanescu, G. Rotică, Radu D. Rosetti, H. Sanielevici, Alexandrina Scurtu, F. Șirato, Al. T. Stamatiad, G. Stratulat, Caton Theodorian, A. Toma, Ada Umbră, T. Vianu, I. C. Vissarion

ABONAMENTE :

UN AN LEI 50 = ȘASE LUNI LEI 30

Pentru învățători, proefi și studenți

UN AN LEI 40

PREȚUL UNUI EXEMPLAR 1 LEU

SBUKATORUL se găsește de vânzare la toate librăriile și chioșcurile de ziare din România Mare

Abonamentele se primesc la Librăria Alcalay & Co. și la administrația revistei.

Administrația : Strada Sărindar No. 14

BUCHUREȘTI
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe pe adresa d-lui E. Lovinescu, str. Câmpineanu, 40.

A A P Ă R U T

L. REBREANU

CALVARUL

O povestire de actualitate extrem de interesantă,
cu peripeții palpitate, într'un volum elegant
de peste 250 pagini.

6 LEI

EDITURA ALCALAY

SBURĂTORUL

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Director: E. LOVINESCU

OPERE LOCALE, OPERE UNIVERSALE

Prețuim operele literare scoase din observația lumii inconjurătoare. Ne place să ne găsim pe noi și pe ale noastre. Voim să prelungim, până și în cea mai impersonală emoție estetică, grijele clipei de acum, frământările fugare ale minții, să ne prelungim în toate întreprinderile vieții din afară, care, prin faptul ciocnirii cu noi, devin încă o formă de manifestare a personalității noastre.

Indărătul oricărei opere de artă stă observația. Fiește. Dar această observație în nimic nu poate fi mai ușor verificată de cât într'o lume cunoscută. Măsurând adâncimea observației scriitorului, o prețuim mai temeinic. Ne prețuim poate și pe noi, dovedindu-ne acțișul ochiului. Ne simțim atât de măguliți de ori câte ori ne vedem gândurile prinse în cuvintele unei cărți, încât succesul merge spre artiștii ce talmăcesc mijlocia idealități unei epoci. Admirăm pe scriitor adesea pentru că am nimerit în el formula noastră sufletească: ne admirăm deci pe noi...

Iată pentru ce punem un mare temei pe operele pornite dintr'o observație nemijlocită. Le numim «originale» și le trecem în patrimoniul neamului. Nu seamănă cu altele; fac parte din avutul conștiinței naționale. Fîind tăiate din împrejurările vieții inconjurătoare, taciid o particulară de adevăr pe care n'o mai găsim aiurea. Aduc o contribuție prețioasă în întregul civilizației universale. Sunt ca o plantă nouă într'un bogat herbariu. Fiecare seamă, după cum spunea Lamprecht, își merită restul lui sob soare, dacă adaugă chiar numai un amănunt original la cultura obștească. Arta însă e cea mai nobilă expresie a originalității unui popor. În ea găsim felul lui particular de a simți și îndreptățirea lui la viață. Cu cât deci arta

e mai națională cu atât câștigă o însemnătate mai universală, de oarece civilizația nu e de cât totalitatea contribuțiilor individuale.

În literatura noastră dramatică, de pildă, prețuim comediile lui Caragiale, pentru că în ele găsim un colț din viața noastră socială. În opera lui se oglindește o epocă de trecere dela o îndelungă tradiție orientală la formele unei culturi apusene, fără să presupună totuși și un fond potrivit. Din procesul vieții noastre sociale, el și-a scos galeria lui de tipuri. Teatrul lui e un teatru trăit; îndărta simți o realitate socială. Tot pentru același cuvânt au fost prețuite și *Domnul Notar*, în care se zugrăveau împrejurările vieții Românilor de dincolo, sau *Bujoreștii*, cu elementele unei observații caracteristice.

Ne zicem: sunt icoane «dela noi», motive din viața noastră, o observație proprie. Sunt deci opere originale. Și cum în artă criteriul din urmă e criteriul originalității, rânduim operele de caracter etnic sau local în fruntea scării valorilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe drept — dar numai într'o slabă măsură.

Observația e firește în dosul operelor de valoare. Ea e cu atât mai ușor de verificat cu cât se îndreaptă spre o lume mai cunoscută. Ne face apoi și o plăcere mai mare, punând în joc și însușirile noastre proprii. Din asemănarea lor isvorăște o adâncă mulțumire sufletească. Lăcruri neîndoioase.

Nu este adevărat însă că valoarea unei opere e cu atât mai mare cu cât se întemeiază pe o observație marginală la un popor și chiar dacă se poate, la o localitate anume, îngrădită într'o epocă, sau la clipă din evoluția ei culturală. Nu caracterul particular ridică însemnătatea artei; ci caracterul ei etern și uman. A fi «dela noi», cu icoane tipice, cu împrejurările vieții naționale sau numai locale, e un merit — dar e departe de a fi meritul cel mai mare al unei opere de artă. E mărturia unei conștiințe artistice, dar nu și siguranța unui talent creator. Dimpotrivă. Cu cât vom găsi mai multe element desbrăcate de convingerile timpului și ale spațiului, cu atât valoarea operelor e mai crescută și mai universală.

Câteva pilde din Caragiale.

În *O Noapte Furtunoasă* place, de sigur, tabloul vieții de mahala scos din epoca de prefacere socială: cu negustori deveniți căpitani de gardă civică, cu „*Vocă Patriotului Național*”, cu Rică Venturiano, care „combate” pentru „suveranitatea poporului”, cu frazeologia demagogiei liberale trecută prin niște niinți înguste, cu atâtea amănunte tipice și reale. A le fi prins înseamnă a fi făcut o operă de artă. E cu puțință ca succesul comediei lui Caragiale să fi venit în parte din această meșteșugită zugrăvire, în care oricine a recunoscut o pană ascuțită. Valoarea ei mai de seamă nu stă totuși în asemănarea tabloului legat de o clipă și de un loc. Stă dimpotrivă în câteva din elementele ei adânc omenești și generale.

Greutatea comediei nu cade nici asupra lui Rică, nici asupra lui Ipingescu, nici chiar asupra lui Jupân Dumitrache, în funcție de negustor și de căpitan de gardă civică, ci asupra aceluiaș Jupân Dumitrache, în funcție de soț înșelat. Nu stă deci în niște împrejurări din afară ci în anumite aspecte sufletești veșnice și fără caracter etnic. Jupân Dumitrache ține la „onoarea lui de familist” și e cu toate acestea înșelat cu o seninătate epică. Își pune „onoarea” tocmai în paza celui ce i-o necinstește — ca întotdeauna. Când, la urmă, toate se lămuresc, Jupân Dumitrache, își aduce aminte de legătura găsită în patul Vetei. E neliniștit. Dar Chiriac îi spune:

— Aș! ado'ncoa, jupâne; asta-i legătura mea, n'auștii dumneata?

Jupân Dumitrache îi răspunde atunci înseninat:

— Ei bată-te să te bată! de ce nu spui așa, frate? Ei! vezi?... Uite așa se orbește omul la necaz!...

Această scenă prețuește mai mult de cât întreaga comedie de moravuri. Caragiale a reușit să ne zugrăvească cu măiestrie ironia sângeroasă a soartei ce ne face să ne îndoim de toată lumea afară de cine ar trebui să ne ferim. În acelaș chip fericit ne zugrăvise în *Scrisoarea pierdută* pe Trahanache, eroul încrederii desăvârșite. Nu se îndoește de nimeni. Credința lui e granitică. Nimic nu-l urnește. Are răbdare. Pus în fața unei scrisori de dra-

goste a Zoei, el zâmbeste: nu poate fi de cât fapta unui plastograf

Această încredere senină și dumnezeiască a lui Trahanache e una din funcțiunile eterne ale sufletului omenesc, peste timp și spațiu. Opera lui Caragiale e mult mai însemnată prin faptul că a talmăcit-o prin două tipuri deosebite, de cât prin amănuntele realiste și locale ale comediilor lui de moravuri. Alegerile noastre și-au schimbat în parte înfățișarea, garda civică nu mai e, formele de cultură s'au priment, Brânzoveneștii sunt pe cale să dispară — dar setea de încredere în femeu și sânge-roasa ei batjocură, vor fi atât cât va fi și o luptă între sexe, — lupta dintre putere și viclenie.

E un aspect al sufletului omenesc... Caragiale l'a zugrăvit în trăsături sigure, după cum îl zugrăvise și Courteline în nemuritorul lui *Boubouroche*. Naționalitatea n'are nici un amestec; conflictul e universal. Peste teatrul de moravuri se ridică așa dar teatrul de caracter, de o mult mai largă însemnatate. Greutatea lui Molière nu cade în *Les précieuses ridicules* sau în alte comedii în care se bicelesc obiceiurile timpului, cu marchizi pretențioși, cu femei pedante, cu tipuri deformate de cusururile unei anumite epoci, ci în *Avarul*, *Misanthropul* sau în *Tartuffe*, în care sunt zugrăvite caractere universale: sgârcitul, misantropul și hipocritul tuturor timpurilor... Prin pătrunderea acestor aspecte obștești ale sufletului omenesc, opera lui Molière se ridică la înălțimi nebanuite de Caragiale. Nu prin icoana credincioasă a timpului în care trăia.

Adevărul prin urmare e altul. Observația e la temelie ori cărei opere de artă. Dar sunt două feluri de observație: una se mărginește la o lume îngustă și vremelnică, cu un caracter etnic și chiar local, iar cealaltă se îndreaptă asupra sufletului omenesc, urmărind jocul pasiunilor eterne, dincolo de timp și de hotar.

Toate operele mari sunt mari prin universalitatea lor — și nu pentru că sunt „dela noi“.

E. LOVINESCU

Cu inima cuminte

Mai vrut numai prietin și ca prietin bun
 Venisem eu atunci un bun rămas să-ți spun.
 Cun tremur de sfială să nu-mi găsești o vină,
 În buzele aprinse c'o sarutare lină,
 Tremurătorul suflet pe mâna ta l'am pus.
 Iar mâna ee ispitoi-nici când nu s'a supus,
 Ducând-o dela buze, eu o stîneam c'ar vreau
 So pîn de astădată mai lung în mâna mea,
 Și în aceeași clipă noi ochii i-am simțit
 Că se privesc, și bine nici s'au întîlnit
 Lumintele să-și vadă și iar s'au despărțit;
 O vină'n ei ascunsă, un nu știu ce păcat
 Ca o povară o.bii în jos i-a apăsat.
 Și-aceeași fermecată povară vinovată
 Și mânilor-o simțiră cu ochii deodată,
 Și fără voia noastră, cu cele două grele
 Lumini din ochi deodată, s'au despărțit și ele,
 Și fără să ne spunem o vorbă mai fierbinte
 Și-atunci ea totdeauna, ne-am despărțit cuminte.

Cu inima cuminte pleca amicul drag,
 Cu inima cuminte tu ai rămas în prag.
 Iar când din stradă ochii de cea din urmă oară,
 A ochilor tăi noaptea duios o'mbrățișară,
 În ochii tăi atunci, avîndu și adăpost,
 Am întîlnit regretul: că prea cumînți am fost.

Alexandru Vlahuță

— Amintiri —

Alexandru Vlahuță! Sunt nume care se încrustează în amintiri tineri, și-ți evocă tot parfumul tinereții! Când unul din oamenii aceștia dispăre, par'că toată tinerețea ta se duce cu el în mormânt.

Impalpabilă, plutoare,—depărtata dimineață a vieții tale, — o mai simțea încă eri, tremurând în glasul lui înviator de amintiri.

Când veneam la Vlahuță, întineream... Avea același timbru în glasul lui prietenos și cald (în care se limpeziseră nu știu ce depărtate dureri) — ca și acum douăzeci și mai bine de ani, când într-o seară i-adusesem cu prietenul Nigrim, versurile poetei *Alexandrina Mihăescu*.

Ce desfătare sufletească i-am produs poetului cu ele! Asemenea unui muzicant de rasă care descifrează de la prima citire toate nuanțele unor cântece, cu o măiestrie rară de cititor pe care numai Maiorescu o mai avea, — ne citea versurile poetei par'c'ar fi fost din propriul său suflet izvorâte. Nici o dată nu ni se păruse mai frumoase ca sub vraja glasului său.

Luminat și vesel ca și cum ar fi sorbit dintr'o cupă de ambrozie, — îl vedem că se îndreaptă spre fundul mansardei (ședea pe atunci în fața palatului Minervei, în bulevardul Academiei) și se întoarce cu o damigeană.

— „Am să vă tratez și eu cu o băutură divină”.

Și ne turnă câte un pahar...

A fost singura dată când în viața mea am gustat vinul de Cotnar... Era un cotnar de douăzeci și cinci de ani! Pentru Nigrim clipa aceea a fost hotărâtoare în destinul vieții lui: Nu s'a lăsat până n'a devenit mare viticultor!

De-atunci, am mai revăzut pe Vlahuță mai rar, căci o școală firească m'a ținut tot-d'auna departe de oamenii dragi, al căror timp îl știam ocupat și prețios.

De câte ori însă am venit în apropiere cu dânsul, mi-a apărut același suflet deschis fără șgărcente, fără pedant scep-ticism, către tot ce este cu adevărat frumos și nou în literatură.

E darul—asa de rar printre muritorii, mai rar încă printre

scriitori — care împodobeau caracterul lui Vlahuță alături de tramosul său talent. O! el nu era dintre aceia care pironiți cu ochii numai pe soarele gloriei lor — de multe ori inchipuite — ajung orbiți să nu mai vadă clar nici în jurul lor, nici în ei înșiși!

Toți începătorii cu adevărată vocație au găsit într'insul sfatul dător de aripi, de entuziasm, dar și sfatul asprului control de sine. „Câte se scriu, câte or să se mai scrie! — dicea dânsul — gândește-te bine când ai pus mâna pe condei; dacă e o ambiție pe care trebuie s'o ai, apoi singura sfântă e aceea să te întrebi: pe cine învâțesc eu cu darul sufletului meu?”

Școala lui era că scriitorul nu e un istrion de amuzament ușuratic, ci un factor de forță sufletească pentru semenii săi. Destule prilejuri de disoluție oferă viața! Sugestia artei nu trebuie să mai adoage unul.

Și când încuraja un începător, nu se înșela nici odată.

Sunt critici mari cari s'au putut înșela consacrand talente inexistente. Așa, însuși T. Maiorescu a pus pe Eminescu lângă *Samson Bodnărescu*, și I. Gherea a pus pe *Virgiliu Cișman* lângă Coșbuc. Prin intuiția instinctului său literar sigur, Vlahuță nu s'a putut nici odată înșela astfel. Ivirea unui talent nou, era o sărbătoare pentru dânsul.

Nu tot așa erau Caragiale și Șinulescu din vremea în care era absolut incapabil, ci dintr'o profundă neîncredere pe care marele prozator o avea — începând cu dânsul — în puterea de creație artistică a neamului nostru.

Vlahuță, ca fin gustător al literaturii noastre populare, pe care Caragiale n'o gusta, — avea dimpotrivă o adâncă încredere nu numai în viitorul nostru literar, dar mergea până acolo încât să vadă în consolidarea viitoare a poporului nostru, contribuția în linie ascendentă a civilizației latine din Occident.

De aceea, pion neobosit al unui depărtat ideal, în jurul lui se strâneau scriitorii ca împrejurul unui steag de luptă. Cu ochii mari, deschiși, pironiți în zarea fermecată a Viitorului, tot ce scria el era un inel de care să se poată lega trecutul și ziua de mâine...

Și de aceea, ziua de mâine nu-l va uita.

Fie-i (ărâna ușoară!

D. NANU

A apărut de

E. LOVINESCU

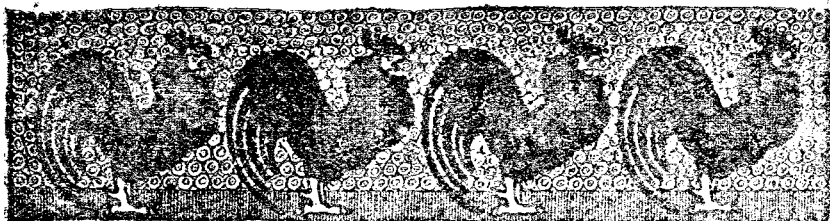
ÎN CUMPARA VREMEI

(Note de războiu)

Editura SOCEC.

Prețul LEI 5.

Toamna¹⁾

Mat tristă ca ori când acum își plânge
 Afară, toamna, zările pierdute,
 Și par'că sufl-tele noastre mute
 Și grele de tristeți — s'ar plânge,
 Ca foile ce cad și plâng afară,
 Că nu mai cred în altă primăvară.

O, veștedele foi incremenite
 În palidele lor înșiorări!
 Ce triste sunt și cât de chinuite,
 Când se înalță, desnădăjduite,
 De vânt gonite către alte zări,
 Și când, învinse, se întorc din drum,
 Precum se 'ntorc iluziile noastre
 Din zborul lor spre zările albastre
 Și tot așa de prefăcute 'n scrum!

O, vaețele toamnei, infinite
 Și inimile florilor uitate
 Ce răzăcesc zdrobite, mutilate
 Pe 'nșiorarea firii pustite!
 O, largurile 'ntinse, despuiate
 De toate florile, de toate,
 Câmpii în care crivășul dospește
 Amarul ploilor înfrigurate
 Și jalea bulgărilor de noroi, —
 Și 'n sufl-tele noastre-adânc stârnește
 Tristeți neînțelese vechi și noi!...

1) Din volumul de poeme: *Revolte și Răstigniri*, care va apărea în curând.

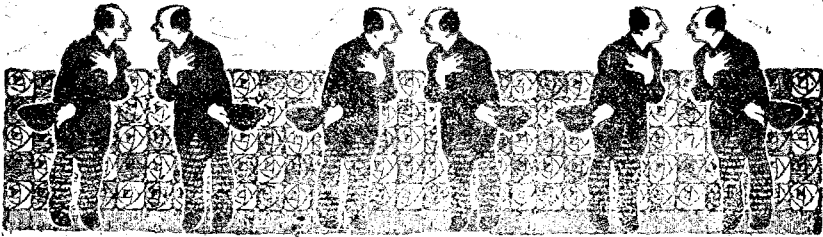
O, palidele foi ce mor în sbor !
 De ce, — la căpătâiul înfloririi lor
 Ca la sfârșitul orișicărei sbuciumări
 Aceiaș cruce după-aceleași așteptări,
 Acelaș greu destin ucigător
 Pe toți, pe toate 'n fire le așteaptă,
 Oricât ne-ar fi trudirea de 'nțeleaptă ?

Eu, — patima și-adânca-mi suferință
 Pe al toamnei suflet bun le altoesc,
 Și 'n credincioasă râvnă ș'umilință,
 Purificat de tot ce-i pământesc
 O 'mbrățișez, — și ea îmi împrumută
 Din bogăția ei necunoscută
 Un strop din adevărul ei solemn :
 Că primăvara dulce, purtătoare
 De vise, de speranțe și îndemn,
 Nu e decât o vrajă 'nșelătoare
 A legii care vieții ne-a ursit,
 Că adevărul veșnic neclintit
 Stă 'n clocotul durerilor ei sfinte
 Și 'n crucile uitate pe morminte!

O, veștede, incremenite foi !
 Atât de aproape-i sufletu mi de voi,
 Că gem, că gem îndurerat și eu,
 Când pumnul vieții mă lovește greu,
 Cum gemeți voi, când vă isbește vântul
 Și aurite vă cătași mormântul.
 O, peste-a vieții mele umilință
 Nebănuita voastră suferință
 S'aprinde 'n pieptul meu ca 'ntr'un potir
 Ce arde 'n colțul unui cimitir
 Și cântă 'ntr'una, cântă 'nșiorată
 Ca o baladă grea și 'ndoliată...

A. DOMINIC

AMINTIRI UNIVERSITARE

Mihail Dragomirescu

Un alt profesor măiorescian, care părea cel mai legat de Măiorescu, cu toate că ruslicitatea manierilor sale hărțăgoase nu aduceau de loc aminte de eleganța maestrului, — era *Mihail Dragomirescu*.

Numele său îmi era cunoscut de pe vremea când, ca elev în liceu, răsfoiam în taină „Convorbirile literare” ascunzându-le de ochii vigilenți ai pedagogilor, care nu îngăduiau — cel puțin pe atunci — alte lecturi de cât a manualelor de școală. L'am văzut dedesuptul a câtorva poezii care n'au reușit să mă captiveze, precum și ca iscălitură a unor lungi studii de critică literară, pe care n'am parvenit nici odată să le citesc în întregime. Nu doar că nu mi-ar fi plăcut articolele de critică, din potrivă! Dar altul era criticul care îmi căștigase sufletul la „Convorbiri literare”, prin severitatea, verva și explicațiile sale. E cineva, care s'a lăsat de îndeletnicirea criticii, pentru care totuș pare să fi avut reale însușiri, și s'a consacrat exclusiv catedrei sale universitare, unde ca profesor de latineste, nu face o figură extraordinară. Acesta este d. Evolceanu, una din marile mele excepții, când, după ce îl admirasem atâta în Convorbiri, l'am auzit la curs...

Fie că studiile lui M. Dragomirescu erau prea grele pentru mine, fie că erau însele cam greoaie (și un sentiment de solidaritate cu persoana mea de-atunci mă face să închin spre această explicațiune), fapt e că nu-mi erau simpatice și le găseam destul de plicticoase. Aceasta nu mă împedeca să văd că autorul lor era un fel de dictator la Convorbiri, celace pare că pe atunci era adevărat. Lucrul acesta îi dădea în ochii mei un prestigiu care rezista cu succes tuturor atacurilor malițioase cu care adversarii îl gratificau, incluziv zeflemelelor d-ruului Ureche, de și pentru noi, băețandrii, acesta trecea ca o autoritate în descalificarea oamenilor.

Pe ici pe colo, auzeam însă și câte o vorbă de laudă despre M. Dragomirescu.

Aveam ca profesor de filosofie în liceu pe *Grigore Iăsanu*, cunoscut astăzi mai mult sub numele de *Petronius*, cu

care semnează în ziarele liberale. Dragostea care o arătam cursului său, l'a făcut să-mi acorde o atenție specială și din când în când să mă cheme la dânsul acasă. Discuțând într'o zi literatură, și cerându-i părerea asupra criticilor noștri literari, dânsul mi-a spus următoarele:

„După mine sunt numai doi oameni în stare ca să-ți spue îndată și sigur dacă o poezie e bună sau rea. Unul e Maiorescu; cellalt e — orice zice unul și altul — Mihail Dragomirescu!“

O notă bună pe care n'am uitat-o...

În anul când m'am înscris eu la facultatea de litere, Dragomirescu nu era nimica în învățământul superior. Mi se pare că fusese conferențiar de estetică, dar locul i se suprîmase. Am început cursurile fără dânsul. Îmi pare că abia pe după Crăciun, l'am văzut pe fereastra unei săli aproape goale, linând un curs liber. Cursul a încetat pe cât îmi amintesc, după puțină vreme, probabil... faute de combattants.

În anul următor, grație în primul loc solitudinii lui Maiorescu, Dragomirescu a reintrat în Universitate într'o formă oficială. Maiorescu, fiind ministru, nu mai ținea cursul de Logică, pe care, un an de zile l'a încre înțat lui C. Rădulescu-Motru. La rândul său, acesta din urmă, s'a despovărat de cursul de Estetică, pe care l'a trecut lui M. Dragomirescu. În sfârșit când Maiorescu s'a despărțit de portofoliul ministerial, reluându-și cursurile integrale, Estetica a revenit la Rădulescu-Motru, iar lui Dragomirescu, care era amenințat din nou să fie cursuri libere, i s'a creat un post de conferențiar de Estetică suplimentară... pentru secțiunea filologiei moderne.

Cum eu eram student la altă secțiune, nu mă aflam obligat nici să ascult cursul lui M. Dragomirescu și cu atât mai mult să lucrez la seminariul său. La curs nici n'am asistat mai mult de una sau două lecțiuni. Nimic care să te atragă: complectă lipsă de farmec, fraze abstracte și împănate cu termeni tehnici pedanți, exprimare silnică, în sfârșit un glas strident — un fet de șipăt de păun — care în anume momente îți dădea senzația unui ascușiș care îți străpunge creierii. Totuș lecțiunea îți intra foarte puțin în creier, cu rebarbativile veș-minte în care se înfățișa....

Nu acelaș lucru pot zice despre seminariul său de literatură la care, fără a fi obligat, am solicitat după o scurtă recunoaștere, favoarea de a fi admis. M'am încredințat repede că Grigore Tăușanu avusese dreptate. Dragomirescu era excelent în a descoase o operă literară, a-i deosebi elementele ei, a da criterii sănătoase de judecată, în sfârșit în a-ți motiva totdeauna criticele sale, neadmițând niciodată simple afirmații sau impresiuni. Nu-l vedeai în veci ocolind dificultățile, ci totdeauna vârându-se cu analiza în inima chestiunii, poate una din cauzele pentru care era lipsit de eleganță, fiindcă eleganța e de multe ori legată de atingerea ușoară a lucrurilor, de evi-

larea concluziilor hotărâte, de menajarea eventuală a unei retrageri onorabile. După câte-va ședințe seminariale de sub direcția sa, te simțeași mai pregătit să apreciezi valoarea unei lucrări literare și mult mai sigur de atitudinea pe care o luai în fața ei. Bunăoară începeai să-i vezi defectele, acele defecte pe care abia le simțeași mai înainte, fără să știi de unde vin. Căpătași o orientare, o încredere în justetea aprecierii tale, de care nu puteași fi decât foarte bucuros. Nu știi care este părerea altora, dar eu unul am convingerea că seminariul de estetică al lui M. Dragomirescu — unde curând a început o activitate febrilă, un viu interes și o emulațiune generală — era unul din cele mai rodnice și mai folositoare câmpuri de lucru la facultatea de literă din București. Peste puțin a cerut voie să participe și lume streinăde la Universitate, ceiace de sigur era un semn.

Simpatia pe care am căpătat-o pentru acest seminar, la care îmi amintesc că am făcut și eu o conferință despre Orestia lui Eschyl, m'a determinat să urmăresc cu alt interes de cât odinioară și activitatea publicistică a lui M. Dragomirescu. Fără să reiau în întregime lectura scrierilor sale mai vechi, mă țineam la curent cu ceiace publica acum. La „Convorbiri“ nu mai dădea nimica, dar tocmai atunci fusese însărcinat cu foiletonul dramatic de la „Epoca“.

În cele mai multe foiletoane regăseam cu plăcere luciditatea judecării sale critice, energia discuțiunii, răbdarea cu care pătrundea în desișul tuturor problemelor discutate. Iar aci mă loveam și de un lucru, care nu isbea în deajuns în conversațiile de seminar: lipsa lui de talent literar, care îl făcea să scrie într'un stil plebeu, din care culegeași cuvinte ca acestea: „jâștie“ „sdroncăe“ „plescăe“ „lălăe“ și... câte altele la fel!

Ba încă ceva: de la un timp unele semne îngrijitoare, care făceau să-mi apară un Dragomirescu nou, deosebit de acela pe care-l cunoșcusem la Universitate, unde pe lângă alte însușiri posedă și măsura, echilibrul judecării. Cu prilejul reprezentării piesei lui Roneti-Roman, Manasse, — Dragomirescu s'a apucat să scrie întru apărarea ei — de altfel meritată — vreo douăzeci și cinci de foiletoane, pe care nu le mai citea nimeni la urmă, s'o ia razna de-a binelea, uitând de orice proporții și limite și nemai aducând de fapt nici un serviciu cauzei pe care o susținea. De-atunci încoace această latură de intemperanță și exagerațiune pare a i se fi accentuat mereu. Într'un domeniu, care dacă nu trebuie să rămână un câmp de anarhie, nu este nici susceptibil de siguranță matematică, — într'un domeniu deci așa de alunecos cum este critica literară, îl vezi pășind c'o apăsare care te uimește, distribuind, în aprecierea autorilor, superlative absurde și nepermise. Citește că cutare scriitor român este cel mai mare... nu numai din țară, dar chiar din toată lumea; cutare operă este cea mai perfectă din câte s'au scris... și așa mai departe.

Trebue să mărturisesc cu părere de rău că Dragomirescu cel nou îmi inspiră mult mai puțină încredință de cât acet de mai înainte, de care mă leagă amintirea unor relațiuni intelectuale care mi-au fost de un real folos. Căci cu toate vicisitudinile ulterioare, nu pot să uit de acele ședințe seminariale în care se lucra metodic, migălos și spornic și unde cu toată complectă libertate a discuțiilor, se păstra deplină rânduială și rare ori se ieșea din chestiune. Dar cât privește activitatea sa totală, coprinzându-se și aceea de publicist, nu trebue să se uite iarăși, că o bună bucată de vreme, după ce Maiorescu încetase să mai scrie critici și până ce s'au ivit și alte ajutoare, Dragomirescu rămăsese aproape singur pe poziție, apărând cu îndârjire punctul de vedere al judecării operilor literare, după *criterii literare*. Moda altor criterii de judecată, oricare ar fi legitimitatea lor *accesorie*, amenința la un moment să înecă deabinelea vechiul criteriu, care nu poate să dispară fără a lăsa o complectă anarhie în valorificarea critică a operilor. Subt acest raport activitatea tui M. Dragomirescu a adus un real serviciu și este de prețuit îndărătnicia cu care a continuat lupta, în condiții destul de grele, isbind ce e dreptul uneori cu coatele și cu picioarele, dar însfârșit aflându-se pe calea cea bună.

Sunt încredințat că sistemul de a se lua la vale — de multe ori fără sinceritate — activitatea acestui dascăl și critic, va înceta în scurtă vreme, cu toată pedica pe care, prin unele manifestări nefericite, o pune el însuși la aceasta.

I. PETROVICI

Christ

*El a trecut prin viață, — un ne 'nțeles poem
Cu versuri încrustate în pace și iubire,
Și'n lumea încărcată de ură și blestem
A fluturat stindardul de sfântă înfrățire!*

*Un suflu de iubire, El a trecut prin viață
Și ei L-au prins în cuie și L-au scuipat în față,
I au dat să scorbă-amarul nemernici și mișei
Căci El era nșelesul 'neinșeles de ei!*

*... Iar valurile urei creșteau, creșteau mereu,
Navalnice, în jurul truditului luteu;
Senin, visa în chinuri prinos de fericiri.*

*... Iar din înaltul Crucii părea că nu se'nfrânge
Când Golgotha scaldată într'un amurg de sânge
I-a dat apoteoza sublimei lui gândiri!*

SCENE MILITARE

Legea progresului

De vreo câteva seri trupa unui profesor de gimnastică, bine cunoscut în orașele de provincie, își continua reprezentațiile în curtea unui patrat de case de la „Hotel London“, de unde se exalau mirosuri pestilențiale.

Pe atunci poporul suferea de o criză acută de naționalism. Eram în plină exploatare a chestiunii „micilor dorobanți“, care a rental atât de frumușel câtorva pensionari de la „șap-șapte“ și altora. Ideia era seducătoare, iar când o idee e seducătoare, excrocarea publicului e sigură. Dar mai ispititoare era alegoria: veteranii-trecutul, întindeau mâna micilor dorobanți-viitorul. — Că n'au întins-o de geaba ne-au spus-o pe urmă tribunalele. Dar în sine!

Am vrut numai să arăt datorită căreia împrejurări, o mână de copii, învățând puști de lemn în aer și învățându-se odată cu ele, a putut să grămădească într'o curte, cu toate aparențele unui loc viran, pompos intitulată „La pomul verde“, tot selectul Fălțicenilor.

De prisos să spun, că nu era nici un pom nici verde, nici uscat. Reprezentația se desfășura într'un clar-obscur admirabil nuanțat de patru felinare, ce-și făceau cu ochiul. Tunete de aplauze subliniau strofele patriotice, în ritmul cărora copii văgabonzi, mânuind puștile, cântau pișigăiat:

*«Eu sunt dorobanțul cel vestit în lume,
«Când m'arăt pe mal, tremură Vidinul.
«Tărișoară mândră eu voiu apăra,
«Ura, să trăiască Majestatea Sa!»*

După care celebrul profesor saluta încovoindu-se cu un aer fatal, cu pletele în ochi, cu decorațiile verticale.

După reprezentație, colonelul mă luă la o bere și-mi desveli scheletul unui plan mareț, din care deslușii o confederațiune urieșă a micilor dorobanți, mai întâi în Moldova, Muntenia și Oltenia, apoi peste Carpați și Prut. Domnia-sa urma, firește, să fie președintele, iar eu era să devin cu timpul inspector general al federațiunii; întreaga federațiune pusă, cum e regula — sub patronajul Alteței Sale Regale. Pentru moment am fost însărcinat să fur meșteșugul profesorului și să-l introduc pe tăcute în cazarmă. Colonelul, profitând de faptul că

orășelul Fălliceni e ignorat de Suedezi, a botezat aceste jocuri de copii „gimnastică suedeză”, sigur fiind de impunitate.

Am furat meșteșugul, conformându-mă ordinului ce primisem. Luni de zile, ofițeri și soldați, se învățară cântând la rândul lor, lungind cântecele, complicând mișcărilor, cu înțoarceri scurte, cu ocoliri la sfoară, cu mânuiri repezite, cu cântece provocatoare, așa cum cere „legea progresului” care era *leitmotivul* oricărui discurs al domnului colonel.

„...Domnilor, spunea el ofițerilor, din Căsuș lucruri unu-ori eu sunt nepriceput și atunci luați-mă de gât, scuturați-mă, strigați-mi: ho! destul, oprește-te! dă-te jos, nebunule! nu meriți să stai unde ai ajuns... Ori d-voastră nu vă faceți datoria și atunci am eu dreptul să vă scutur și să vă strig: „urmați legea progresului, pentru Dumnezeu!”

Am urmat cu legea progresului până la inspecția de toamnă. Generalul, în acest răstimp, apucase înaintea, nișel cam cu hapca colonelului nostru și se instalase în scaunul prezidențial, luând în mână frânele federațiunii micilor dorobanți din raionul corpului X de armată. Vina era însă, trebuie s'o recunosc, numai a colonelului, care dezvoltase prematur, printr'un raport confidențial adresat generalului, măreșele sale planuri. Contrar obiceiului, generalul n'a fost ingrat. Entuziasmat până la delir de progresul regimentului în gimnastica suedeză, a recompensat pe d-l colonel Crisescu printr'un discurs frumos, numindu-l deocamdată pionul cel mai înaintat al federațiunii.

Și pentru că probabil avea nevoie de mulți pionii, care să formeze la frontieră un lanț neîntrerupt de santinele, a hotărât în acelaș timp să adune la noi instructorii dela celelalte regiamente, pentru a învăța „gimnastica suedeză”.

Paralel cu „legea progresului” se desvolta în mintea d-lui colonel superioritatea pasului prusian asupra tuturor celorlalte pasuri.

Să ne înțelegem. Fiecare din noi cunoaște mai mult sau mai puțin, pasul prusian. Dar secretul, secretul cel mare, acel „le pourquoi des choses” îl poseda numai d-l colonel Crisescu. Do-omnia-sa îl aflase dela un căpitan de rezervă prusian, arhitect — constructor pe vremea când se lucrau forturile de la Nămolosa sub privigherea apropiată a d-lui colonel, căpitan și el pe atunci, în arma specială a geniului.

— Un an întreg, ne spunea el adesea, m'a băut neamșul în cancelarie, până când i-am prins meșteșugul.

Nouă nu ni l'a destăinuit niciodată. Trebuie însă în adevăr să fi fost mare dibăcie, căci nici colonelul, după cum mărturisise el singur, nu-l făcea tocmai-tocmai ca neamșul; dar și dintre noi nimeni, nimeni, în regiment nu-l făcăm tocmai ca d-l colonel.

Cu venirea instructorilor de la celelalte corpuri, aecste două paralele, „legea progresului” și „pasul prusian”, pe care fugiau ochii metalici și mobili ai colonelului, se prelungiră cum se prelungesc orice paralele care se respectă, la infinit. Toate

urechile erau pătrunse de ele. Vai de streinul pe care un interes oarecare, o inspirație nefericită, sau numai un capriciu al soartei, îl aducea în cabinetul său de lucru. Expresia e cea consacrată. De fapt „cabinetul de lucru reprezintă pentru d-l colonel o piață de exercițiu, pentru a se menține în formele stricte ale pasului prusian; îl măsoară în lung și în lat.

Cu solicitătorii, conversația decurgea obișnuit cam astfel:

— Ai venit?... Șezi drăguță!... Ia loc!...

— Frumos regiment aveți, domnule colonel!

— Dar d-ta nu mă 'ntrebi în ce hal l'am găsit și cât am muncit ca să-l aduc în starea în care-t vezi și d-ta! Când am venit nu știau nici marșul; ia așa umblau... ia așa umblau... — arată colonelul umblând crăcănat prin salon.

— Da ia să-i vezi acum! Uite-așa merg... uite-așa merg... zang... zang... i-auzi... i-auzi... exclamă el călcând înțepat sub ochii holbați ai civilului, așa cum îl învățase neamțul dela Nă-moloasa.

Intr'una din zile, pe când mă căzneau la cazarmă să inițiez pe instructori în misterele pasului prusian, apare în cadrul porței silueta ascetică a colonelului.

— Rău!... rău!... foarte rău! Nu e așa!

M'am retras rușinat din fața maestrului. El, apropiindu-se grav și inspirat, întreabă, plin de compătimire, pe un caporal din front:

— Din ce regiment ești, băete?

— Trăiți dor'colonel, eu sunt din batalionul 15 vânători.

— Cine îl comandă?

— Trăiți don'colonel, batalionul îl comandă domnul colonel Văleanu Alexandru.

— Cine te-a instruit pe tine?

— Trăiți don'colonel, pe mine m'a instruit domnul sublocotenent Bujor Marin.

— Prost te-a instruit, băete!... Foarte prost! Când te-i întoarce la batalion, să le spuie, auzi tu mă?

— Nu le spun, s' trăiți don'colonel, că m'au instruit bine.

— Cum bine, mă?! Ce fel de bine? Asta e marș care îl faci tu? Uite așa se merge mă: (pornind)... zang!... zang!... i-auzi!... i-auzi!... Dacă calci așa cum calci tu, crapă proporele în fine, se zdruncină creerii în cap, mă? Dacă mergi așa cum îți arăt eu, ți se deschide inima, ți se curăță mintea, ți se luminează orizontul. Unde mai pui că așa cum îl faci tu, trebuie să te obosească al dracului.

— Nu obolesc, s' trăiți, don'colonel! — răspunse îndrăzneț caporalul. E bine și așa cum am învățat la batalion.

— Așaaa?! Nu oboești?! Bine! Treci lângă mine... (Adresându-se mie). Comandă domnule!

— Înainte, marș!

Ș'au pornit să meargă în fața lunei care se ndunase să-i privească. Dădeau ocol cazarmei: colonelul mergea întins, așa

cum îl învățase pe el neamțul, caporalul, apropiindu-se mai mult de ceace se numește în arta călăriei „pasul spaniol”. Mergeau fanșoși, ambițioși amândoi. Unul pentru triumful „legei progresului” și a „pasului prusian”, celălalt pentru faima batalionului și respectul celor învățate de la ofițerul său. Colonelul în ferebă crescândă, caporalul liniștit, sigur de el.

Din mers îl întreabă odată, fără a întoarce capul :

— Obosiși mă ?

— Nu ! răspunse caporalul.

— Dă-i 'nainte !

Porniră din nou, mai ocoliră odată curtea. Eram neliniștit, emoționat, ca în fața unui spectacol periculos la care aștepti în fiecare moment moartea îndrăznețului care te uimește totuși prin îndrăzneala sa. Colonelul întreabă iarăși, fierbând ca o oală acoperită :

— Osteniși mă ?

— Nu ! răspunse hotărât caporalul.

— Dă-i 'nainte și când îl osteni, să-mi spui.

După un răstimp văzusem porțița de scăpare. Făceam semne desperate caporalului să recunoască superioritatea pasului prusian ; dar el mergea sforăind, ca un armăsar de rasă, fără să observe nimic în jurul său, hotărât de moarte. Colonelul, cu ochii tulburi, cu spume la gură, îl mai întreabă odată :

— Obosiși mă ?

— Nu ! răspunse surâzând caporalul, pot să merg până mâne.

— Așaaa ? ! N'ai obosit, hai ? !

Și năpuslindu-se ca o fiară, umplu de sânge, lovind cu pumnii la întâmplare peste figură pe bietul caporal, care sta în poziție nemișcat, cu mâinile la vipușcă, așa cum îl învățase la batalion sublocotenentul Bujor Marin.

Colonelul a plecat apoi în pasul prusian, clătănând din cap, ducând cu el „legea progresului” satisfăcută.

MAIORUL GHEORGE BRAESCU

SONET

De câte ori încerc să stau așa 'neștire
 Și să privesc la fluturi, flori și stele,
 Să 'năbuș glasul patimei rebele,
 Ce 'n mine cearcă să-și pună stăpânire, —

Mă simt așa de bun, de împăcat și lumea
 Întreagă-mi pare-un raiu, iar eu un înger,

Dar se trezește 'n mine ura, sânger;
Smulgând cu rădăcini din inima-mi iubirea;

Sunt surd pentru durere, dușman îmi e totul
Și simt atunci în mine, strănepotul,
Cum s'a trezit năprasnic străbunicul,

Ce'n viață a căzut învins, sărmanul.
El geme greu că l'a răpus dușmanul
Și-mi cere, să-l răzbun pe dânsul eu, piticul!

LIVIU MARIAN

FEMEEA ÎN FAȚA OGLINZEI

Fluturile

Manueia îi vorbea lui Vâlsan, de ceasuri, cași de zile, de nopți, de luni întregi. Ceva mai înainte sta culcată, cu simțirea pe care o avea acum adesea, că nu se va mai putea scula, nici va mai putea dormi, vorbi, umbla, trăi.

Și iată că acum regăsise în activitatea gândului ei mereu întors către el, o nouă și trecătoare putere.

Privi împrejurul ei grădina. Un fluture mare, negru, tivit cu cinabru se așezase pe nisipul aleii.

Ori și ce lucru îl lega de ei doi, de amorul lor.

Se gândi să pue frumosul juvaer înaripat la pagina deschisă a Poemului ei, acolo unde punea de obicei floarea pe care o mirosise și al cărei parfum se amalgamase cu al sufletului ei din ziua aceea. Capriciu de un minut.

Cum ar fi putut ucide cea mai mică viață în clipa când se gândea la el?

Îi dete drumul, îi dăruie vieții lui efemere, așa cum ar fi voit și ea să fie dăruită destinului ei adevărat, cât de efemer, cât de dureros. Căută atunci altceva, alt semn. Îi trebuia în minutul acela ceva real fiindcă nu îl avea pe el, și cu tot curajul ei abia își putea susține povara dorului.

Mărgărite nu erau pe aproape. Erau numai brazi tineri. Frunzele lor îi lăsară pe degete mirosul lor amar. Zări o rădăcină de trifoi, se aplecă și risipind cu mâinile, căută ca un copil. Îi era nișel rușine de ea, dar nevoia unui sprijin era mai tare. Îi trebuiau fetișe. Superstiția e una din formele acute, care pun stăpânire pe ființă în faza amorului.

Căuta cu mâini ușoare, încet, fără nervozitate, fără încăpățănare, gata să se resemneze. Umbla frumos, ușor ca să nu vădăm frunzele gingașe și mărunțele... Dorea fără revoltă, cerea fără bruscheță, nu șilea norocul, îl întreba încet.

O foarte mărunță purta pe ea o a patra foaie încă nedesvelită bine. „Puțin de tot!” — „surăse”. — poate mai creștel... O rupse delicat, o duse la buze, apoi o așeză în culele hârțel. Deodată sufletul i se lăcomi, îi trebuia semne mai multe.

Voi să mai vie iar pe acelaș loc, acelaș fluture de adimonia... Veni!... Un joc începu atunci. Sbură și se întorcea după porunca ei. Era o coincidență ciudată și turburătoare.

Se uită la el mai bine: avea două arcuri roșii la marginea aripelor care aprindeau fondul lor negru, și alături de cele două linii roșii era punctat un șir regulat și egal de picături albe.

Cea mai ușoară mișcare îi făcea să zboare departe, apoi se întorcea pe acelaș fir de iarbă.

Cândul îi flutura în jurul asemănării dintre jocul ăsta și al dragostei. Cum zboară inimele una spre alta, una după alta se duc, se întorc, și iarăși... Și deodată într'o zi iubesc prea mult ca să se mai joace... Se gândi la jocul destinului cu noi: ne dă, ne ia. Se răstăria... Jintui fluturele cu privirea, cu voința: „Stai!” Aripelile îi bătură ușor pe loc. Apoi îl slobozi. Du-te acolo unde e el (sau putea fi departe)... Să te vadă și el întâmplător ca și „mine”... Și toate astlea luau o putere din puterea pe care le o împrumula simțirea ei înînsă, încordată, hipnotică.

Un sbor de porumbei se așternu pe iarbă, apoi ca o fășie ușoară de vânt se ridică... Lângă scară văzu două vrăbii care se infolau... Mai departe, elegantă și subțire, o rândunică cu tunica de catifea neagră pe rochia albă satinată părea gătită pentru o ceremonie de jumătate doiiu. Le privi lung pe toate, ea care de atâta timp numai privea decât oglinda. Știu că pe toate le ar privi la fel și cellalt; se însoți cu el în ele; mai înțelese odată că-l înbește!

Era spre seară. Mai trecuse nițel timp din viață. Fluturele nu se mai întorsese. Se puneau umbre repezi pe iarbă, pe poteci, pe toată lumina... Sufletul i se acoperi de umbră... „Doamne!” zise, cu nevoia tutulor acelor care au o suferință și își amintesc de acel Dumnezeu enigmatic a cărui existență o probăm tocmai fiindcă ne surprindem chemându-l fără să vrem și fără să-l cunoaștem.

„Doamne! am dăruit viață unui fluture, unei creaturi ale tale!” Dă-mi atâta fericire, cât viața unui fluture!

Mai credea că poate fi fericită. În oglinda neagră a aripelor tivite cu cinabru, citea dorința ei, nu citea legea neînduplecată a fericirii care nu durează decât cât viața unui fluture.

Se aplecă peste oglindă. Dacă cumva durerea avea s'o

într-o ră spre misticism? Dacă o va asvârlî în brațele bisericeii? Adinore prin învăluirea multiplă și vizionară a gândului se văzuse închinându-se pasionat în lungul șir al Duminicilor viitoare. Cu respect și cu groază își aminti convolul de fețe triste, mistuite de nevoia credinței, zărite dealungul Duminicilor trecute. Convoul lung al învinșelor. Văzu deslușit zădărnicia lor înșelătoare... Nu vrea minciuna sfântă și amăgitoare a credinței l., Mai bine vrea realitatea care ucide.

Se sculă și porni iar către gesturile vieții zilnice, de carece, prea lașă ca să moară atât timp cât nu-i murise speranța, încă trăia.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

Alexandru Vlahuță

După Caragiale, după Delavrancea și Coșbuc, lată-l și pe Vlahuță plecat de pe această vale a plângerilor și a trandafirilor.

Căci dacă pentru cei mulți pământul este o vale a plângerii, pentru el era și-o înflorire de roze. Avea trandafirii în suflet și lumina cu ei și-i risipaa ca o cascadă blândă, ca o revărsare dealungul patriarhatelor sicerdacuri din pânzele lui Origorescu.

Așa l-am cunoscut eu pe Vlahuță mai acum zece ani, când locuia în palatul funcționarilor publici dela șosea.

Și această amintire nu vreau s'o șterg din suflet, căci e plină de seninătate.

În odăile luminoase și primitoare, înduioșate de surâsul blând al d-nei Vlahuță, maestrul trecea liniștit printre oaspeții săi, cu gesturi lente și armonioase, cu lumini de bunătate în privirea pătrunzătoare.

Era un colț de pace și de poezie casa lui Vlahuță. Dela ferestrele înguste, din balconul împodobit cu mușcate se vedeau, jos, copacii șoselei Kiselef, iar departe orizontul albastru.

Și toate încăperile erau pline de lumina liniștită a depărțirilor.

O mare dragoste de viață adânc înțeleasă și trăită calmă se desprindea în toată făptura lui Vlahuță.

Nimic brutal, nimic sgomotos, nimic disarmonic.

Omul acesta avea ceva dintr'o altă epocă. Era potolit în gesturi și vorba lui era domoală, plină, toluși de-o sonoritate catifelată. O energie care nu îmbrăca niciodată forme violente, dar pe care o ghiceai în ochii sombri, sub fruntea chinuită de gânduri, sub povara părului bogat și negru.

Știa să rămână poet în mijlocul înfrigurării contemporane și să trăiască pentru el și ai lui, cu lumea lui de visuri, căroră le dădea o așa de mare intensitate în căl deveneau realizări.

— Sunt mulțumit... Am trei mil de pogoane ale mele, în fața casei de la Dragoslavele. Cât vezi cu ochii, totul este al meu, fiindcă sunt liber să contemp lu peisagiul până'n zare, cât vreau, de dimineața până seara...

„Și pe urmă, sunt bogat în fiecare zi, am o zi întreagă, care este a mea... Fac ce vreau cu dânsa. O zi întreagă!.. A mea... De dimineață până seara... Nu mi-o poate lua nimeni... O zi întreagă...”

Epicurian delicat, pricepea valoarea nuanțelor. Asemeni albinei, din cea mai umilă manifestare a vieții culegea mierea parfumată... Mă uitam la el adesea, în vremea suculentelor opeșe la care venea Coșbuc, Dobrogeanu-Gherea, Iosif, Coșa, colo sus, în palatul funcționarilor publici.

Când își turna vin, îl gusta cu toate simțurile. Privea lung paharul gol. Ce elegant obiect de artă, câtă impalpabilă frumusețe doarme într'un pahar gol!

Ochii lui Vlahuță se încântau de armonia vinului de chihlițar sau de rubin, urcând în cristalul pur și măritându-și culorile cu transparența cupel; prindea, cu amândouă palmele, paharul și-l savura contactul rotund și proaspăt; cu mâini tremurătoare îl ridica și, cu o hii pe jumătate închisă, cu nările'n tremăt, aspira din plin aroma generoasă a licoarei lui Bacchus... Și numai după această sensuală pregătire, bea întâiul pahar — după ce alții goliseră, pe nerăsufiate, câteva...

Înainte de-a aprinde o țigare, o pipăia, îl mângâia silueta lui și elegantă... Se minuna de fenomenul misterios al chibritului care scapără și se aprinde, pălăire efemeră a unui fluturăș de foc, minusculă și fermecătoare feerie.

Cel dintâi fum albăstriu, amestecat cu aburul parfumat al cafelei abia turnate, urca înspre tavan și'n împreunarea lor, Vlahuță părea că trăește eternități de vis și de voluptate, pe cari grăbiții neamului nu le mai cunosc, căci au pierdut cultul omănuntului și-al armoniilor intime.

Personalitatea lui Vlahuță, așa cum l'am văzut eu, va trăi deapururi în proza lui mlădioasă, plină de ritm și de bucurie a simțurilor, în proza lui care se leagănă, coboară și urcă în curbe armonioase, cu grația unei sirene care-ar danța în valuri luminoase și pure, în cadențe mângâiate și mult liniștitoare...

L'aș fi visat bătrân, bătrân de tot, săvârșindu-se într'un decor vrednic de el.

Dar a murit ca și ceilalți mari prieteni ai săi, moarte săracă și neagră..

Caragiale printre străini. Delavranca la Iași, în cele mai triste clipe ale vieții sale, căci neamul îi trecea prin ceasurile

cele mai grele. N'a trăit măcar câteva luni mai mult, bietul Conu Barbu, să-și vadă visul cu ochii!

Coșbuc era o sdreanță... Il sfâșiază pieirea scumpului său copil, zdrobit de-o mașină.

N'au avut un sfârșit senin oamenii aceștia. Intraseră, de vii, în nemurire, dar moartea lor n'a fost august crepuscul de zău, ci agonie de muritori nefericiți.

Aș vrea totuși să uit că războiul a trecut peste Vlahuță, ruinându-l, îmbătrânindu-l, schimbându-l, doborându-l.

Pentru mine el va trăi deapururea în decorul familiar, alături de buna doamnă Vlahuță, în odăile luminoase și primivoitoare, în soarele lui Grigorescu.

Il văd turnând vin în cupa lui Coșbuc, evocând pe Caraigiale, mângâind genele foarte lungi ale unui copil din vecin sau contemplând cu o infinită voluptate dela fereastra cu mureșe roșii, vibrațiunile albastre și liniștite ale depărtărilor.

VICTOR EFTIMIU

CRONICA TEATRALĂ

Teatrul Național: *Comedia inimii*

Cu *Comedia inimii* s'a întâmpiat ceva straniu în aparență, totuși cel ce au cîștit-o, au apreciat-o mult, dar când a fost fuzată, nu s'a putut ține în picioare. Aceasta înseamnă că, deși scrisă și construită după toate regulile dramatice, trebuie să aibă un casur ca teatru.

Privită prin prisma literaro-teatrală (foarte deosebită de prisma teatrală, care singură îți poate da perspectiva justă în teatru), *Comedia inimii* e o piesă aproape ireproșabilă. Intrînsa tot e bine calculat, pregătit, motivat, analizat. Are un conflict și o acțiune, proporționate cu o îngrijire farmaceutică, pornind domol, încercându-se, stingînd culminația la sfârșitul actului al doilea, aducând desnodământul logice într'al treilea. Conflictul e interesant și puternic, deși se cam întinde și târîgănează puțin din pricina analizei prea migăloase. Scenele și acțiunile sînt clădite cu meșteșug. Toate sînt la locul lor... Și totuși oamenii pe scenă nu par vii, frazele pe care le rostesc nu par sincere. În sală ca și pe scenă plutește ceva ciudat, nepotrivit, ceva ce uneori îți se pare artificial, alteori fals, iar alteori retoric... Ceeace vezi și auzi nu izbuteste să-ți ținutească interesul, să producă comunitatea de sentimente între scenă și sală, să găsească inima spectatorului..

Scriind *Comedia inimii* se pare că d. Căton Theodorian a căzut în greșala de-a vrea să o scrie prea bine, să o adîncească prea mult. Știința de-a scrie prea bine o lucrare teatrală e împreună cu riscuri mari. Dacă izbutești, atunci crezi o capo-d'operă; dacă nu izbutești, faci cel mult o creație literară. Aceasta a făcut-o d. Theodorian.

Teatrul și literatura sînt două lucruri bine deosebite. Numar-

câteva capete geniale au ajuns să le plămădească infr'un tot. Și chiar operele acestora sunt deobicei nevoite să sufere amputări și racomandări spre a întruni toate sufragiile, sau barem majoritatea. Nouăzeci și nouă la sută dintre piesele care se joacă și plac, pretutindeni, sunt numai și numai teatru, oricât ar dori autorii să creadă că sunt și opere literare. Opera autorului constituie deabia o parte din ceea ce este un spectacol teatral. Celelalte părți le aduc actorii, regisorii, mașiniștii, decoratorii, recuzitorii și chiar publicul din sală. Deaceia piesele obișnuite nu prea mulțumesc la citire, iar cele ce plac la citire nu prea mulțumesc pe scenă. Autorul să nu caute niciodată să acopereze tot, fără a lăsa celorlalți factori să-și aducă la contribuție puterile lor. Dacă nici să nu dea prea puțin, încât toată sarcina spectacolului să cadă numai în spinarea actorilor, regisorilor, etc. Intre aceste două linii merge succesul teatral, cel mai capricios fenomen.

Firește, în teorie e lesne să faci deosebiri, să arăți căile. Realizarea e însă totul. Iar realizarea nu depinde de indicații și nici de lege. Vine singură sau nu vine deloc.

Cusurul *Comediei inimii*, ca piesă de teatru, este deci excesul de perfecțiune literară.

Cusurul acesta însă, aici, nu e mortal. Grație acestui cusur *Comedia inimii*, așa cum este, rămâne o lucrare literară valoroasă, care se va citi cu emoție. Pentru un scriitor mulțumirea aceasta trebuie să fie tot atât de prețioasă ca și aplauzele din teatru. Apoi, când va fi să se mai reprezinte *Comedia inimii*, se va putea lesne despăra de balastul literar prin o serie de ajustări făcute cu pricepere și fără crușări literare. Imediată ca linie, mai strânsă și mai rapidă ca acțiune — conflictul ei va apare mai luminos și va cuceri sufletul spectatorilor întocmai cum stârnește emoția cititorului.

În orice caz ar fi păcat să rămână înmormântată *Comedia inimii*. Iată însă palpită puternic un talent remarcabil. Nicăiri darul d-lui Theodorian de observator viguros al sufletului omenesc nu a adunat lucruri mai frumuse. Drama e construită cu dibăcie, ațuneu e condusă ca un meșteșug care arată un autor de seamă. Succesul teatral imediat nu e totdeauna o dovadă hotărâtoare. Operele inspirate, lucrate cu dragostea artei, străbătute de talent, sunt menite să biruiască, mai curând sau mai târziu. *Comedia inimii*, în ciuda unui defect de optică, trebuie să-și facă drumul ce i se cuvine. Calitățile ei intrinsece ce n'o vor lăsa multă vreme în părăsire.

Temeiul dramatic din *Comedia inimii*, merită să fie reținut. E prețios și adânc omenesc. Șovăirea între iubirea trupească și cea sufletească face din Șerban un erou cu deosebire originală. Șovăirea aceasta provoacă conflictul, constituie «comedia» inimii. Afacerea unui asemenea subiect nu poate fi cumpănită cu ușurință. Dacă d. Cătoș Theodorian ar avea numai meritul de a fi apropiat acest conflict și încă ar trebui luat în seamă.

Comedia inimii se cuvine astfel să fie trecută la activul meritos al d-lui Theodorian.

L. REDREANU.

EINSEMĂRIE

Vasile Toneanu. — A devenit pensionar de bună voie. A simțit poate că a dat tot ce a avut mai bun în suflet, sau a vrut să plece înadins în plinătatea maturității — sigur este însă că tragerea îi sporește prestigiul artistic. N'a putut sau n'a vrut să meargă cu vremea. Deaceia, de câțiva ani, s'a mulțumit cu succesele cele vechi. Poate că aceasta e și una din tainele popularității sale. Creațiile clasice nu le-a mai reluat și deci generația nouă nu-l poate aprecia după ele. Pentru noi mărimea sa este Zelig-Șor. Comedian de soi, fără mult meșteșug, a jucat cu sutlet și cu un umor natural, înăscut, pe care puțini îl au din cei ce începuseră a-l privi cu superioritate. A avut o slăbiciune — proprie dealtfel și din nenorocire mai tuturor artiștilor noștri — pentru genurile inferioare. Succesele ușoare ademenesc totdeauna și slăbesc forțeta creașoare. Numele său ar fi rămas mai adânc gravat în teatrul românesc dacă și-ar fi întrebuintat talentul remarcabil spre a da viață unor figuri mai trainice. Astfel trebuie să ne mulțumim a repeta că atâta timp cât va rămâne Zelig-Șor, se va pomeni și creațiunea d-lui Vasile Toneanu.

L. R.

Prin Ardeal. — D. Radu Cosmin și-a luat sarcina de-a fi cronicar

rul entuziast al vremilor tragice și mărețe care au înfăptuit România Mare. După cronică, și ca zi, a războiului nostru — din care a și publicat o parte — azi, într'un volum foarte respectabil, caută să fixeze frământările minunate ale unirii Ardealului cu vechiul regat. O face în forma unor note de călătorie, cu prilejul turneului Teatrului Național și, în parte, a vizitei familiei regale prin Transilvania, Firește, notele sunt scrise zi cu zi. Și sunt interesante ca niște documente ale vremii și ca izvor de însuflețire, negreșit cam ușoară. Căci d. Radu Cosmin prea este fotograf și reporter, și prea puțin literat în impresiile acestea. Însemnează tot ce vede, fără nici o selecție — îngreunând astfel, de multe ori zadarnic, volumul și micșorând, fatal, interesul. Pentru d-sa toate lucrurile și ființele iau proporții grandioase — discursurile d-lui Peretz, toașturile funcționarilor, ștrengăriile actorilor, pățaniile personale ale d-sale... În noianul de amănunte de interes particular, firul roșu se încărește. Literatul apare prea rareori, în câte-o observație originală, în câte-o imagine înăripată, în câte-o descriere pite-rească...

În orice caz însă efortările d-lui Radu Cosmin sunt binevenite. Asemenea cărți sunt folositoare pentru propaganda națională.

X. Y.

BIBLIOGRAFIE

(În rubrica aceasta vom publica lista tuturor cărților românești apărute, arătând editura, numărul paginilor și costul unui exemplar.)

Dr. Călin-Ottol. — *Karl Marx*, schiță biografică, București, 1919, ediția II Cercul de editură socialistă, 32 pag. Lei 1.

Gabriel Compayré. — *J. J. Rousseau și Educația Naturii*, traducere de Margareta Gabrielescu, București 1919, Editura Alcazar, 100 pag. Lei 5.

(Lista s'a încheiat la 15 Noemvrie).

A APĂRUT

No. 10

Sectura pentru toți

:: MAGAZIN ILUSTRAT LUNAR ::

SUB DIRECȚIUNEA D-LUI E. LOVINESCU

Sumarul :

Vrăbia	E. Lovinescu
Povestea mărgăritarului (fragment dramatic din romanul M. S. Reginel Maria)	Victor Eftimiu
Odiseea legăturii române din Pe- trograd	Dr. I. Tudorache
Părerea bunicului (schită)	G. Cair
Sub cer strein (elegie)	Cezar Titus Stoica
Mulțimea (schită)	Caton Theodorian
Prizonierii (nuvelă)	Loc. George I. Popa
Nu mă uita (schită)	Sandu Teleajen
Cronica dramatică <small>(Bujoreștii, comedie în 4 acte de Caton Theo- dorian.)</small>	E. Lovinescu

Abonamentele se fac la **Librăria ALCALAY & Co.**

Lei 36 pentru un an

„ 18 „ șase luni

Prețul unui număr Lei 3

EDITURA ALCALAY

ULTIMELE NOUȚĂȚI

VICTOR EFTIMIU

CORABIA CU PITICI

O serie de povestiri, scrise într'o limbă colorată, cu subiecte dramatice și palpitate, cuprinse într'un volum de peste zece coale, cu coperta în culori.

5 LEI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RADU COSMIN

PRIN ARDEAL

Un volum de 500 pagini în care sunt fixate, ca niște documente, impresiile primei călătorii a suveranilor români Ardealul liberat. Cartea aceasta nu poate să lipsească din nici o bibliotecă românească.

10 LEI

EDITURA ALCALAY